

УДК 338.439.02:351.863(477)

А.А. Водолазська, канд. екон. наук (ХНАДУ, Харків)

Л.М. Яворська, канд. екон. наук (ХНАДУ, Харків)

М.С. Компанцев, асп. (ХДУХТ, Харків)

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК СТРАТЕГІЧНА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Проаналізовано теоретико-методологічні підходи до визначення категорії «продовольча безпека». Обґрунтовано пріоритетні завдання й головні напрями державної політики щодо формування продовольчої безпеки України в умовах посилення глобалізаційних процесів, розгортання світової продовольчої кризи.

Проанализированы теоретико-методологические подходы к определению категории «продовольственная безопасность». Обоснованы приоритетные задачи и основные направления государственной политики относительно формирования продовольственной безопасности Украины в условиях усиления глобализационных процессов, разворачивания мирового продовольственного кризиса.

Theoretical and methodological approaches to defining “food security” notion have been analyzed. Priority objectives and main state policy strands for ensuring Ukraine’s food security have been substantiated with the account of globalization processes and spread of food crisis.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Активізація процесів глобалізації та глобальних трансформацій за останні десятиліття призвели до того, що цей відносно новий світовий феномен перетворюється на головний чинник впливу на процеси розвитку. Незважаючи на значні потенційні можливості та вигоди глобалізації деякі сторони цього процесу, насамперед формування продовольчої безпеки і таких її складових, як забезпечення стабільності й незалежності національного продовольчого ринку, викликають серйозне занепокоєння серед науковців. Зокрема, Міжнародна комісія з проблем майбутнього розвитку виробництва продовольства та сільського господарства дійшла висновку, що традиційні форми сільського господарства швидко замінюються системами, які ґрунтуються на корпоративному контролі, на новітніх технологіях, на монокультурах, орієнтованими на експорт. Ці монополізовані системи негативно впливають на здоров'я населення, якість продуктів харчування та їх поживні властивості, традиційні уклади життя, на корінні та місцеві культури, при цьому відбувається розорення мільйонів фермерів, відрив їх від земель, які традиційно

кормили їх громади й сім'ї [1]. Посилення глобалізаційних процесів, розгортання світової продовольчої кризи актуалізують питання розробки та реалізації адекватних заходів державної політики щодо формування продовольчої безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Продовольча безпека визначається провідними вітчизняними вченими як важлива складова економічної безпеки в стратегії національної безпеки та як самостійний об'єкт внутрішньої та зовнішньої політики держави. Дослідженню питань продовольчої безпеки присвятили свої наукові праці І. Лукінов, П. Саблук, В. Ситник, Р. Мудрак, Б. Пасхавер, В. Бойко, В. Власов та багато інших вчених. Проте ця проблема багатогранна та динамічна в часі, що й зумовило необхідність проведення подальших досліджень.

Мета та завдання статті. Метою даного дослідження є визначення основних напрямів формування державної політики, яка спрямована на забезпечення продовольчої безпеки на сучасному етапі розвитку соціально-економічної системи. Для досягнення даної мети слід виконати наступні завдання: провести моніторинг сучасного стану рівня продовольчої безпеки в Україні; визначити стратегічні пріоритети макроекономічного регулювання продовольчого ринку, та розкрити шляхи їх реалізації по забезпеченню продовольчої безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Приступаючи до дослідження проблеми слід з'ясувати, насамперед, понятійне навантаження категорії «продовольча безпека». Пасхавер Б. пропонує таке визначення продовольчої безпеки країни: забезпечення доступності й достатності продовольчого споживання всім верствам населення переважно за рахунок вітчизняного агропродовольчого виробництва [2]. Із цього можна зробити висновок, що в центрі продовольчої проблематики знаходиться, перш за все, споживач – громадянин країни, а ключ до вирішення продовольчих проблем – динамічний розвиток вітчизняного АПК.

Слід зазначити, динаміка розвитку АПК України характеризується несталістю, яка становить реальну загрозу не лише для продовольчої, але й для національної безпеки держави. За останні роки істотно погіршилася забезпеченість населення України продуктами харчування. За розрахунками спеціалістів, енергетична цінність добового раціону харчування на одного жителя у 2008 році склала 2977 ккал. проти 3597 у 1990 році. Статистичні дані свідчать, що населення нашої держави споживає основних продуктів лише в межах 50...65% фізіологічних норм харчування. І це, насамперед, стосується м'яса та м'ясопродуктів, молока й молокопродуктів, плодів та ягід [3].

Населення України споживає цих продуктів у 1,6-3 рази менше, ніж жителі розвинених країн.

У 2007 році було зафіксовано, що 2 млн українських громадян, за їх самооцінкою, вважали рівень свого харчування недостатнім, а понад чверть домогосподарств зазначили, що якби вони мали додаткові кошти, то витратили б їх на придбання їжі [4]. У структурі сукупних затрат населення витрати на продукти харчування становлять 62,1%, а в сільській місцевості – 69,3%. Неповноцінне харчування основної маси громадян призводить до зниження працездатності, зростання захворюваності, скорочення тривалості життя. Нині лише 42,3% населення вважають, що їх стан здоров'я гарний [5].

Крім того, слід звернути увагу на якість та безпечність продовольства. Неякісне харчування призвело до зростання захворюваності органів травлення на 30%, а за рівнем смертності від цих хвороб Україна перевищує показники країн ЄС у 3,5 рази [4].

Таким чином, незадовільний стан продовольчого забезпечення свідчить про наявність численних суперечностей, які потребують якнайшвидшого вирішення. Від успіху перетворень залежить здатність держави підтримувати продовольчу безпеку.

На наш погляд, кризовий стан продовольчого ринку в Україні пов'язаний, перш за все, з макроекономічними проблемами: порушення міжгалузевих зв'язків, скорочення платоспроможного попиту, проблеми реалізації виробленої продукції, кредитування, страхування, оподаткування тощо. Аналіз та узагальнення наукових матеріалів, статистичних даних і реальної ситуації на продовольчому ринку дозволило нам дійти висновку про те, що на сучасному етапі розвитку України припинення спаду продовольчого виробництва і перехід на траєкторію стійкого розвитку в аграрній сфері потребує зміщення акцентів державного регулювання ринку продовольства з трансформації організаційної структури на макроекономічне регулювання ціноутворення та пропорцій виробництва.

Існуючий в Україні механізм державного регулювання ціноутворюючих чинників потребує кардинального удосконалення. Тривале використання державою переважно рестриktivних кредитно-грошових методів і політики механічного зменшення бюджетного дефіциту виявилось неефективним без додаткових, більш глибоких реформ, які були б направлені на зміцнення економіки в цілому: на стимулювання конкуренції, скорочення виробничих витрат, зростання продуктивності та ресурсовіддачі, збільшення реальних доходів населення, розширення місткості ринку.

Державне регулювання ціноутворюючих чинників може реалізуватися у двох формах:

- прямого (адміністративного) регулювання;
- непрямого (опосередкованого) регулювання за допомогою впливу на попит та пропозицію. Кожна з наведених форм оперує своїми конкретними методами.

Вектор реформування існуючого механізму цінового регулювання, з нашої точки зору, повинен бути спрямований на використання методів опосередкованої форми державного регулювання ціноутворюючих чинників.

Розглянемо детальніше всі блоки опосередкованої (непрямої) форми державного регулювання ціноутворюючих чинників. Перша група непрямих регулюючих методів спрямована на усунення диспаритету між окремими підприємствами, галузями економіки і соціальними групами, який обов'язково виникає за умов невтручання держави в процес ціноутворення. Вона складається із методів бюджетного регулювання, які діють в напрямку усунення економічних диспропорцій на макrorівні; методів, які обмежують монополію поведінку економічних суб'єктів; методів державного замовлення, дотацій і різноманітних (оподаткованих, кредитних, митних та інших) пільг для окремих підприємств або галузей економіки, які елімінують диспаритет між економічними суб'єктами; методи митного регулювання, які спрямовані на стимулювання розвитку конкуренції між вітчизняними та зарубіжними підприємствами або, навпаки, на захист перших від демпінгової політики останніх; методів податкового регулювання, також спрямованих на усунення диспаритету на різних рівнях економіки.

Друга група методів опосередкованого державного регулювання ціноутворюючих чинників спрямована на непряме регулювання на макrorівні споживчого попиту та товарної пропозиції і об'єднує методи, які стимулюють зростання доходів населення, отже, опосередковано підвищують сукупний платоспроможний попит в економіці; методи кредитно-грошового регулювання, які в різних макроекономічних умовах можуть мати рестриктивні або експансійні ознаки; методи, які стимулюють інвестиційний процес; методи протекціоністського по відношенню до вітчизняних підприємств розширення ринків збуту товарів українського виробництва; методи, які забезпечують розширення споживчого попиту на вітчизняні товари; методи, які шляхом податкового регулювання стимулюють (залежно від пріоритетів держави) зростання сукупного платоспроможного попиту, активізацію процесу накопичення капіталу, зменшення виробничих затрат і таке ін.

Отже, забезпечити нормальне функціонування ринку продовольства можна лише за умов виваженого державного регулювання. Для вирішення питання продовольчої безпеки держава має значні потенційні можливості. Таким чином, продовольчий ринок являє собою безперечний державний пріоритет. Державне регулювання ціноутворюючих чинників – це один із стовпів, на який повинен спиратися розвиток агропродовольчої сфери. Другий надзвичайно важливий момент для становлення продовольчого ринку, особливо в умовах зatoryжної кризи і обмежених бюджетних коштів, – це необхідність визначити систему внутрішньогалузевих пріоритетів із метою концентрації фінансових та матеріальних ресурсів. До таких першочергових галузевих пріоритетів, на нашу думку, слід віднести розвиток зернового, олієсоняшникового та бурякоцукрового секторів.

Якщо ранжувати проблеми, вирішення яких має ключовий вплив на забезпечення продовольчої безпеки, то зернова проблема виходить на одне з перших місць. І справа тут не лише в забезпеченні населення хлібобулочними виробами, а в тому, що зростання обсягів виробництва фуражних зернових культур може забезпечити надійну кормову базу для тваринництва і лише на цій базі можна нарощувати виробництво м'яса та молока.

Для стабілізації положення і досягнення стійкого розвитку вищевизначених стратегічних секторів господарства необхідно впровадження комплексу економічних стимулів. Насамперед слід таке:

1) законодавчо визначити зернове, олієсоняшникове та бурякоцукрове виробництво важливим державним пріоритетом;

2) посилити регулюючу функцію держави відносно виробництва та реалізації продукції зернового, олієсоняшникового та бурякоцукрового секторів господарства:

- відродити оптовий ринок та його роздрібну мережу;
- чітко визначити ємність внутрішнього ринку;
- застосовувати грошові інтервенції з метою підтримки товаровиробників;

- забезпечити оптимальний режим експортно-імпортного регулювання;

- за необхідністю використовувати пряме фінансування виробників відповідної продукції в межах цільових програм державного регулювання аграрного сектора;

- забезпечити ефективне природокористування та контроль за якістю і безпекою агропродовольчої продукції.

Висновки. Таким чином, формування продовольчої безпеки є ключовим пріоритетом державної політики. Зазначений процес має

базуватися на поетапному підході, який передбачає концентрацію ресурсів та вибір й поступове вирішення першочергових проблем із виробництва стратегічних видів сільськогосподарської продукції. Визначені в статті пріоритети розвитку продовольчого ринку разом із розумним і виваженим державним регулюванням дозволять гарантовано задовольнити попит населення у продуктах харчування високої якості і, тим самим, забезпечити продовольчу, економічну та національну безпеку країни.

Список літератури

1. Маніфест Міжнародної комісії з проблем майбутнього розвитку виробництва продовольства та сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oagb.ru/dat/fi1/30_0821_manifest-15-12-04.doc>.
2. Пасхавер, Б. Цінова конкурентність аграрного сектору [Текст] / Б. Пасхавер // Економіка України. – 2007. – №1. – С. 80.
3. Формування продовольчих ресурсів в Україні [Текст] / М. М. Кулаєць [та ін.] // Економіка АПК. – 2010. – №2. – С. 46.
4. Власов, В. Пріоритетні проблеми агропродовольчого розвитку [Текст] / В. Власов // Економіка України. – 2009. – №11. – С. 92–93.
5. Амбросов, В. Ефективність використання факторів розширеного відтворення в аграрному секторі [Текст] / В. Амбросов // Економіка України. – 2009. – №1. – С. 67–68.

Отримано 1.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© А.А. Водолазська, Л.М. Яворська, М.С. Компанцев, 2010.

УДК339.747.339.732(73)

Н.М. Штангей, доц.

В.Ю. Аксьонова, студ.

СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА: ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ США

Розглянуто причини виникнення світової фінансової кризи, виявлено наслідки та визначено перспективи подолання її негативного впливу на економіку та банківську систему США.

Рассмотрены причины возникновения мирового финансового кризиса, выявлены последствия и определены перспективы преодоления его отрицательного влияния на экономику и банковскую систему США.

The causes of the global financial crisis its negative impact on the U.S. economy and its banking sector have been researched. Its consequences and a positive vision of financial crisis overcoming have been revealed.